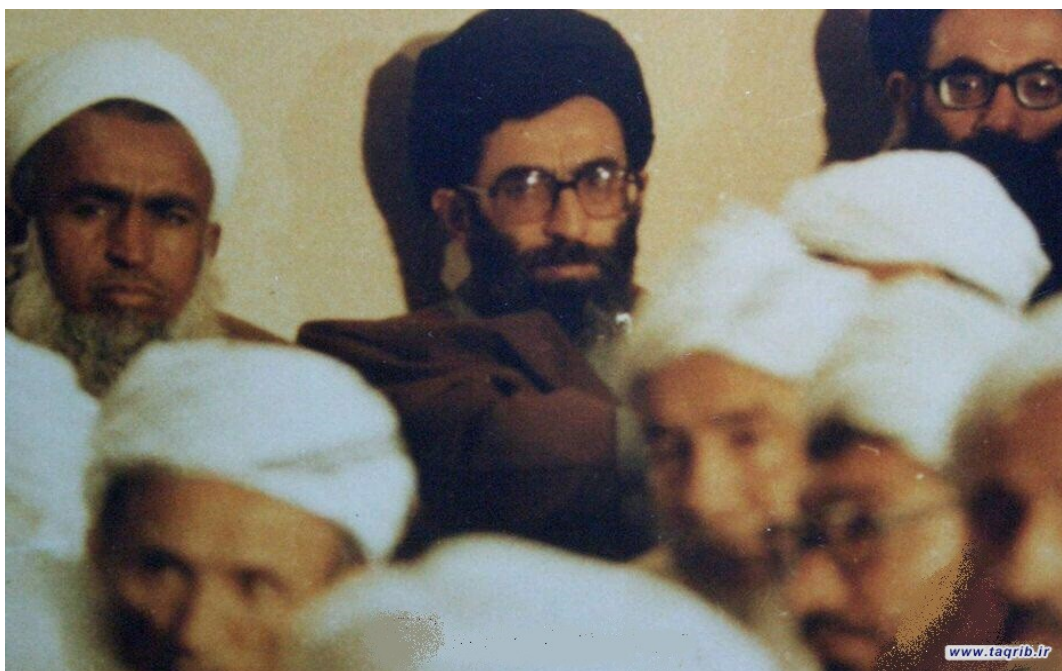

انقلابی با مشارکت شیعه و سنی

درحالی‌که انقلاب اسلامی ایران عمدتاً به‌عنوان یک جنبش شیعی شناخته می‌شود، اما علمای اهل سنت نیز در حمایت و پیشبرد نهضت اسلامی، حمایت از تظاهرات مردم سایر شهرهای ایران، و همبستگی با اعتصابات و وحدت در رویه مخالفت با رژیم ستم‌شاهی، در فرایند «انقلاب»، همراه دیگر افراد جامعه حضور داشتند. استان‌هایی مانند کردستان، گنبدکاووس، خوزستان، سیستان و بلوچستان و سایر شهرهای تسنن‌نشین، از حامیان امام و انقلاب بودند و با اعلام برائت از رژیم پهلوی، وفاداری خود را به ثبت رساندند. این جستار بر آن است گوشه کوچکی از کنش‌های اهل تسنن را در همراهی‌شان در پیروزی انقلاب اسلامی و تلاش برای احیای ارزش‌های مشترک اسلامی تبیین کند.

حمایت علمای اهل تسنن؛ احیای ارزش‌های مشترک دینی و مبارزه با طاغوت
وجه مشترک علمای اهل تسنن و روحانیت شیعه، وجود ارزش‌های مشترک اخلاقی، دینی، اجتماعی در اسلام و کاربست الگوهای رفتاری اصحاب پیامبر(ص) در صدر اسلام است. کلام مشترک فقهی و سیاسی هر دو گروه، برگرفته از نص قرآن کریم و احادیث پیامبر است که آنان را به حق، عدالت و مبارزه با ظلم و طاغوت سفارش می‌کند؛ ازاین‌رو، وضعیت نامناسب فرهنگی رژیم پهلوی در ترویج سکولاریسم و احیای ادیان

قدیمی مانند زرتشتی، و در مقابل طرح اسلام سیاسی امام خمینی(ره) باعث حمایت برادران دینی اهل تسنن از حرکت ایشان شد. بدین ترتیب، امام خمینی(ره) در زمان مبارزات انقلابی خود، حمایت و پشتیبانی قاطعانه‌ای از سوی علمای بنام اهل سنت در سراسر ایران دریافت کردند. این حمایت به اشکال مختلف از جمله سخنرانی، اعلامیه، همبستگی و تظاهرات ظهور و بروز یافت.

الف) حمایت و اعلام وفاداری

بسیاری از روحانیان اهل سنت در سراسر ایران در مساجد و مکان‌های عمومی سخنرانی می‌کردند و مردم را در پیوستن به انقلاب تشویق می‌نمودند. آنها همچنین در تظاهرات و راه‌پیمایی‌ها شرکت فعال داشتند؛ برای مثال، مولوی عبدالعزیز ملازاده و شمار دیگری از روحانیون منطقه سیستان و بلوچستان پیش و پس از انقلاب همگام با امام خمینی(ره)، از نهضت انقلاب اسلامی پشتیبانی و حمایت کردند؛ همچنین، همکاری علمای شیعه و سنی در مدت حضور علمای مبارزی که به سیستان و بلوچستان تبعید می‌شدند، زمینه را برای فعالیت‌های دینی و سیاسی مردم و آگاهی جوانان آماده کرد. علمای شیعه و سنی استان، به‌ویژه آیت‌الله کفعمی، حجت‌الاسلام و المسلمین سیدمحمدتقی طباطبائی و مولوی عبدالعزیز ملازاده، با ارتباط و هماهنگی با رهبر کبیر انقلاب، تظاهرات مردمی را سامان‌دهی می‌کردند؛ همچنین، چند روز پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در 6 اسفندماه 1357، مولوی عبدالعزیز در دیدار با امام خمینی(ره)، با یادآوری دیدارش با امام در نجف اشرف و تأکید بر هماهنگی و برپایی برادری میان شیعه و سنی منطقه، بر حمایت تمام‌قد اهل سنت از انقلاب گفت: «من از طرف تمام روحانیون بلوچستان و تمام طبقات مردم، از عشایر تا غیر عشایر، همبستگی خود را، وابستگی خود را، فداکاری خود را برای این نهضت اسلامی خدمت شما اعلام می‌کنم».[1]

از طرف دیگر، امام خمینی و روحانیت تشیع در جلب حمایت اهل تسنن اقدامات ارزشمندی انجام دادند؛ برای نمونه، در حوزه مفهوم «وحدت»، امام خمینی همواره بر وحدت مسلمانان شیعه و سنی تأکید می‌کردند. این امر موجب جلب اعتماد و احترام علمای اهل سنت به ایشان شد. به‌علاوه، وی بر وجوه مشترک اهل تسنن و تشیع، ازجمله مخالفت با ظلم و ستم رژیم پهلوی اشاره می‌کردند. امام خمینی رژیم پهلوی را ظالم و ستمگر می‌دانستند و این موضوع وجه مشترکی بین ایشان و علمای اهل سنت بود که به دنبال عدالت و آزادی بودند. سرانجام، امام خمینی(ره) در سخنرانی‌ها و نوشته‌های خود بر ارزش‌های مشترک همه مسلمانان مانند توحید، عدالت، قرآن و سنت پیامبر(ص) تأکید می‌کردند. همه این ارزش‌ها و مؤلفه‌های زیست مشترک جامعه دینی، اهل تسنن و تشیع را در همراهی با انقلاب و عدم تفرقه[2] ترغیب کرد. عدم تفرقه، روی دیگر وحدت، یعنی مشارکت مردم شهرهای سنی‌نشین در همراهی با انقلاب را نشان می‌دهد.

ب) مشارکت مردم شهرهای سنی^{۱۱} نشین؛ همگام با انقلاب

با اوج^{۱۲} گیری میزان و وسعت مخالفت مردم ایران، همه طبقات اجتماعی و ادیان الهی، از جمله برادران اهل تسنن، مشارکت خود را در راه^{۱۳} پیمایی، اعتصاب و مبارزه با رژیم پهلوی نشان دادند. این کنش سیاسی به چند صورت ظهور و بروز یافت:

1. حضور در تظاهرات و اعتصاب کارگران و کارمندان:

جمع چشمگیری از مردم اهل سنت در تظاهرات و راه^{۱۴} پیمایی^{۱۵} های ضد رژیم در سراسر ایران حضور داشتند. به علاوه، کارگران و کسبه اهل سنت نیز در اعتصابات سراسری، که اقتصاد ایران دوره پهلوی را فلج کرد، شرکت فعال داشتند؛ مثلاً در منطقه سیستان و بلوچستان، به^{۱۶} ویژه در شهرهای زاهدان و زابل، از اواخر سال 1356 و اوایل سال 1357، برگزاری تظاهرات و تعطیلی برخی اماکن و اعتصاب کارکنان ادارات با تلاش، همت و همکاری آیت^{۱۷} الله کفعمی و مولوی عبدالعزیز تحقق پذیرفت؛ همچنین، در نامه^{۱۸} ای که احمد مفتی^{۱۹} زاده، مفتی اعظم کردستان، به شهید حاج شیخ محمد صدوقی درباره تظاهرات مردم یزد در اعلام همبستگی با مردم سنندج و پاوه می^{۲۰} نویسد، جلوه «مشارکت» تحقق می^{۲۱} یابد. مفتی^{۲۲} زاده در بخشی از این نامه می^{۲۳} گوید: «برادران ایمانی، اقدام پر عظمت برادران و خواهران مسلمان در یزد به تظاهر و راه^{۲۴} پیمایی به^{۲۵} منظور اعلام همبستگی اسلامی با مردم سنندج و پاوه و محکوم بودن جرائم مزدوران و مأموران به جرم فریاد از ستم و فریب نظام طاغوتی، و آتش گشودن بر روی مردم، اقدامی است امیدوارکننده و حیات^{۲۶} آفرین». [3] این نامه، بازتابی از وحدت مفهومی و عینی میان اهل سنت و اهل تشیع است.

2. وحدت ملی؛ همکاری اهل تسنن با یاران تبعیدی امام

علمای اهل سنت همواره بر وحدت بین شیعه و سنی تأکید و در جهت از بین بردن اختلافات مذهبی تلاش کرده^{۲۷} اند. گوشه^{۲۸} هایی از این وحدت ملی در میان خاطرات روحانیون تبعیدی و یاران امام به شهرهای بد آب^{۲۹} و هوا مثل بلوچستان، هرمزگان و کردستان وجود دارد. رژیم پهلوی تصور می^{۳۰} کرد با تبعید روحانیون شیعه به حوزه^{۳۱} های تسنن^{۳۲} نشین، آتش اختلاف میان پیروان این دو مذهب بالا خواهد گرفت و همین امر به طرد و انزوای مبارزین انقلابی منجر خواهد شد و شعله نهضت اسلامی رو به خاموشی خواهد رفت، اما برخلاف این تصور، هنگامی^{۳۳} که برای مثال رهبر معظم انقلاب به ایران شهر تبعید شدند، نه^{۳۴} تنها همکاری بین اهل سنت و شیعه افزایش پیدا کرد، بلکه زمینه برای آگاهی و کنش سیاسی در بین جوانان فراهم شد.

آیت‌الله خامنه‌ای هنگامی که یکی از علمای اهل سنت به اسم مولوی قمرالدین، که امامت مسجد «نور» را برعهده داشت، با وی درباره ایجاب «مسئولیت اسلامی» و «خطرهایی که آینده اسلام» را تهدید می‌کند، گفت‌وگو کرد، ضمن برشماری تحقق «اهداف مشترک اسلامی» به ایشان اظهار کردند: «همکاری با یکدیگر باید بر بنیاد نگاه به آینده باشد».[4]

حجت‌الاسلام مرتضی فهم نیز بر این نکته تأکید می‌کند که تبعید یاران امام، زمینه را برای همکاری و پیدا کردن دوستان خوب مهیا ساخت. وی اظهار کرده است: «به تصور دولت [رژیم پهلوی]، تبعید روحانیون به منطقه کردستان برای آنان یک نوع تنبیه تلقی می‌شود، اما برعکس تبعید آنان به این‌گونه مناطق مانند طی دوره عالی از لحاظ سیاسی، اجتماعی و مذهبی است؛ زیرا آنان توانستند در این مناطق "دوستان خوبی" به دست آورند و سیاست تفرقه رژیم را بین اهل تشیع و تسنن خنثی نمایند».[5] به علاوه وی اظهار کرده است: «احمد مفتی‌زاده، مقیم سنج، دارای افکار خوبی هست و علاوه بر توزیع اعلامیه با یکی از دوستان او به نام حجتی [محمدجواد حجتی کرمانی]، در ارتباط است».[6]

3. صدور اعلامیه به عنوان آینه کنش سیاسی؛ اعلام همبستگی
اهل تسنن، به ویژه در مناطق سنی‌نشین کردستان، اغلب در کنار مبارزان اسلامی قرار داشتند؛ برای مثال در روزهای آغازین بهمن 1357، هنگامی که روحانیون در مسجد دانشگاه تهران تحصن کردند، علامه احمد مفتی‌زاده، با انتشار نامه‌ای حمایت خود را از امام خمینی(ره) و روحانیت متحصن اعلام کرد. وی در این اعلامیه گفت: «دشمن می‌داند که بزرگ‌ترین مجاهدات تاریخ حاضر ایران، امام عظیم‌الشان خمینی ایده‌آل تا بیدالحق، مرکز مسلم و مستحکم دایره دیانت و الهام بخش خورشید امت مسلمان ایران است و به این جهت قیادت از رسیدن به امت در حد منع رسیدن جان به پیکر است».[7]

نتیجه

با وجود محدودیت‌ها، سهم روحانیان و مردم اهل سنت در انقلاب اسلامی ایران چشمگیر بود. حمایت و مشارکت آنها به مشروعیت بخشیدن به انقلاب و جلب حمایت مردم از آن کمک کرد. این نقش همچنین نشان‌دهنده وحدت و همبستگی بین مسلمانان شیعه و سنی و نمادی از احیای مشترک ارزش‌های اسلامی، سنت اسلامی و سرآغاز برپایی حکومت اسلامی است.

- [1]. امام خمینی، صحیفه امام، ج 6، «سخنرانی امام در جمع روحانیون سیستان و بلوچستان»، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)، 1378، صص 223-224.
- [2]. سیدمحمدصادق طباطبائی، خاطرات سیاسی و اجتماعی دکتر صادق طباطبائی، ج 1، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، 1387، ص 100.
- [3]. اسناد انقلاب اسلامی، ج 2، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، 1374، ص 430.
- [4]. هدایت بهیودی، شرح اسم؛ زندگی‌نامه آیت‌الله سیدعلی حسینی خامنه‌ای (1357-1318)، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، 1394، ص 590.
- [5]. انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک، ج 8 (مرداد سال 1357)، تهران، مرکز اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، 1380، ص 364.
- [6]. همان، ص 364.
- [7]. اسناد انقلاب اسلامی، همان، ص 649.